

Gevraagd: garanties voor een effectieve toegang tot energie

HENK VAN HOOTEGEM

[Henk Van Hootegem is medewerker van het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting.

Al maanden berichten de media over de stijgende levensduurte en verminderde koopkracht. Vooral voor kwetsbare groepen in de samenleving komen deze prijsstijgingen hard aan. Ook de kost van gas en elektriciteit neemt een grote hap uit het gezinsbudget. Het “Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting” vroeg aandacht voor deze kwestie in zijn laatste rapport. Naast concrete suggesties, lees je in dat rapport ook wat de regionale accenten zijn bij de aanpak van energie-armoede in ons land.

Het Steunpunt is een direct gevolg van het Algemeen Verslag over de Armoede. Dat lijvige document was op zijn beurt het resultaat van een intense dialoog tussen armenverenigingen en verschillende sociale organisaties en diensten. Het bevat – naast vele andere voorstellen – ook de vraag naar een instrument om deze dialoog structureel verder te zetten. Het Samenwerkingsakkoord tussen de federale staat en de gewesten en gemeenschappen betreffende de besteding van het armoedebeleid ging in op deze vraag en voorzag in de oprichting van dit steunpunt voor armoedebestrijding.

Het Steunpunt formuleert aanbevelingen voor de verschillende regeringen van het land. Dat gebeurt op basis van overleg met de verschillende actoren die actief zijn in de strijd tegen armoede; zoals verenigingen waar armen het woord nemen, hulpverleningsorganisaties, vakbonden, overheidsinstellingen, ... De resultaten van de thematische overleggroepen komen terecht in de tweejaarlijkse verslagen van het Steunpunt. Het vierde verslag “Strijd tegen armoede. Evoluties en perspectieven” werd eind 2007 gepresenteerd en is ondertussen bezorgd aan de verschillende regeringen en hun adviesraden.

Het Verslag 2007 bevat ook een hoofdstuk over de toegang tot energie. Deze tekst is

het resultaat van acht overlegbijeenkomsten met een aantal organisaties die op het terrein werken. Zowel uit de invalshoek armoede als ecologie. Het was een bijzonder boeiend overleg dat over de gewestgrenzen heen ging en de gewestelijke en federale bevoegdheden doorkruiste. In wat volgt stellen we de resultaten van dit overleg kort voor.

Dat is echter niet altijd het geval en informatie is daarbij een bijzonder belangrijk element. Veel gezinnen, vooral gezinnen die in bestaansonzekerheid verkeren, beseffen nog niet goed dat de energiemarkt is veranderd en wat daarvan de gevolgen zijn. Rapporten van de Vlaamse reguleringsinstantie VREG bevestigen dat wie zijn leverancier bewust kiest op maat van zijn

“**Hebben alle gezinnen toegang tot energie in de winter? Zeker niet! Wie al is afgesloten, wordt niet opnieuw aangesloten.**”

Vrije markt

De liberalisering van de gas- en elektriciteitsmarkten, die sinds januari 2007 een feit is in de drie gewesten, was van in het begin een centraal gespreksonderwerp. Sinds deze liberalisering doken heel wat nieuwe spelers op. De deelnemers aan het overleg stellen vast dat de situatie voor de klanten zeker niet eenvoudiger is geworden. De liberalisering gaat ook gepaard met een radicale verandering van denken. Ze voert een contractuele logica in, waarbij wordt uitgegaan van twee partijen die zich op gelijke voet bevinden.

of haar verbruiksprofiel, vandaag beter af kan zijn dan vóór de liberalisering. Het Marktrapport 2007 van de VREG geeft aan dat het verschil tussen de hoogste en laagste prijs in Vlaanderen 262 euro bedroeg. Kiezen voor de laagste prijs betekende een besparing van 18,49 percent. Maar niet iedereen kent de juiste kanalen om de nodige informatie te verzamelen. We hebben ook geen zicht op hoeveel mensen inderdaad deze juiste keuzes maakten.

Daarom moet men doorgaan met het verstrekken van informatie in een begrijpelijke

taal. Dat moet ook gebeuren via kanalen die toegankelijk zijn voor de verschillende bevolkingsgroepen. De leveranciers kunnen bijvoorbeeld een didactische brochure bijvoegen bij de herinneringsbrieven. Opleidingen van maatschappelijk werkers moeten ook worden voortgezet en geïntensifieerd. Er moeten gespecialiseerde diensten bestaan in de gewesten waarop sociale werkers beroep zouden kunnen doen bij concrete vragen.

Er bestaan verschillende knelpunten waarvan de gevolgen des te zwaarder doorwegen voor klanten in een bestaansonzekere situatie. Denken we maar aan onduidelijke contracten, wisselvallige facturen, agressieve verkoopstechnieken, een gebrekkige dienstverlening door call-centra, ... Je kon veronderstellen dat het om kinderziekten ging, maar de klachten blijven zich opstapelen. Ook in Vlaanderen waar de energiemarkt ondertussen al 5 jaar geliberaliseerd is.

Daarom bevat het Verslag 2007 van het Steunpunt volgende voorstellen:

- de leveranciers via een openbardienstverplichting verplichten om voor een kwaliteitsvolle klantendienst te zorgen;
- het akkoord “de consument in de geliberaliseerde gas- en elektriciteitsmarkt” samen met de gedragscodes betreffende de “verkoop buiten de onderneming” en de “verkoop op afstand” herzien en voldoende afdwingbaar maken in de 3 gewesten;
- de effectieve oprichting van een specifieke ombudsdienst, die al acht jaar is voorzien, voor verschillende problemen ongeacht het bevoegdheidsniveau waarop die betrekking hebben;
- de effecten van de liberalisering evalueren, waarbij de vertegenwoordigers van het geheel van de actoren – ook de sociale organisaties op het terrein – betrokken worden.

Maximumprijzen

De Europese Unie, die de liberalisering heeft opgelegd, heeft met de risico's rekening gehouden en heeft de Lidstaten minimale sociale openbardienstverplichtingen opgelegd. De federale staat en de gewesten

hebben mechanismen aangepast en ingevoerd om de zwakste klanten te beschermen. Op federaal niveau is voorzien dat een aantal groepen een sociaal tarief krijgen toegekend. Nu heet dat “sociale maximumprijzen”. Met de herziening van de berekeningswijze van deze tarieven is een belangrijke stap vooruit gezet: de sociale maximumprijzen zijn vandaag de dag effectief het laagste op de markt. Dat was sinds de liberalisering (in Vlaanderen dus sinds 5 jaar) paradoxaal genoeg niet meer het geval. Daarnaast is ook voorzien in de automatische toekenning van het sociaal tarief. Dat systeem wordt momenteel praktisch uitgewerkt. Mensen die het statuut hebben toegekend gekregen, zullen automatisch de sociale maximumprijzen krijgen. Ze moeten geen attest meer binnenbrengen bij de leveranciers. Die zullen in de nabije toekomst automatisch over het recht van de klanten geïnformeerd worden en de sociale maximumprijzen voor die klanten toepassen.

Toch blijft ook hier werk aan de winkel. Er is er nog een bijkomende stap nodig. We kunnen immers maar spreken over een geautomatiseerd recht als iedereen die recht heeft op het statuut, maar het bijvoorbeeld niet heeft aangevraagd omdat hij of zij de voorwaarden niet kende, dat recht toch krijgt toegekend en vervolgens van de sociale tarieven kan genieten.

De toekenning van dit statuut beperkt zich dus tot bepaalde groepen die een sociale uitkering genieten. De gewestelijke overheid biedt diezelfde personen een bijzondere bescherming. Net als zij die verwickeld zijn in een procedure van schuldbemiddeling of collectieve schuldenregeling. Er zijn echter mensen die niet tot deze groepen behoren maar zich eveneens in een lage inkomenssituatie bevinden; zoals arme werknemers of werklozen. Dat is het probleem van steun die aan een statuut is gekoppeld. Gezinnen met hetzelfde inkomen genieten dus niet van dezelfde sociale maatregelen.

Uit een studie van het project “Energie en Armoede” (Samenlevingsopbouw Provincie Antwerpen) bleek dat 64 percent van de personen met een betalingsplan geen recht had op sociale maximumprijzen. In de gezondheidszorg is ondertussen bewezen dat het best mogelijk is om een statuut met bijhorende voordelen te koppelen aan het inkomen. Denken we bijvoorbeeld aan de OMNIO-maatregel, die een betere terugbetaling voorziet van gezondheidsrekeningen voor lage inkomens. In het Verslag 2007 wordt gepleit om een dergelijke uitbreiding ook voor de sociale maximumprijzen te voorzien.

De (nieuwe) Brusselse wetgeving is interessant op dat vlak: zowel de Brusselse regu-

lator (BRUGEL) als een OCMW kunnen het statuut van beschermde klant aan iemand toewijzen.

Budgetmeter

De budgetmeter is een systeem om het verbruik van elektriciteit, in de toekomst ook van gas, vooruit te betalen. Het Vlaamse en Waalse Gewest hebben de budgetmeter naar voren geschoven als een middel tegen afsluitingen. Wil een gezin met een budgetmeter stroom krijgen, moet het eerst geld op een kaart zetten. Wanneer het bedrag van de kaart is opgebruikt, moet het gezin de kaart herladen voor het opnieuw stroom krijgt. Gezinnen bij wie de stroombegrenzer is afgekoppeld van de budgetmeter en die niet de middelen

Opmerkelijk: wanneer een vrederechter in het Brussels Gewest beslist tot een afsluiting, kan die de leverancier verplichten om toch elektriciteit te leveren tussen 1 oktober en 31 maart. Dat is alleen een mogelijkheid, geen verplichting. Brusselse OCMW's kunnen de leverancier ook verplichten om afgesloten gezinnen tijdens de winter van stroom te voorzien "in de gevallen waar de menselijke waardigheid is aangetast".

Procedures voor afsluiting

Zowel in het Vlaamse als in het Waalse Gewest komen commissies samen om te beslissen of de levering van gas of elektriciteit al dan niet mag worden afgesloten. In Brussel komt deze beslissing de vrederechter toe.

huidige systeem van het stookoliefonds voorziet in een verwarmingsperiode. Het fonds komt enkel tussen voor de aankoop van stookolie tijdens deze periode. Dat systeem is echter problematisch voor gezinnen die het zich niet kunnen veroorloven om deze aankopen te concentreren in één periode van het jaar. Het Verslag 2007 pleit voor een ruimere verwarmingsperiode. Daarnaast zou ook de gespreide betalingsmogelijkheid meer bekend moeten gemaakt worden.

Meer algemeen is het aantal gezinnen zonder verwarming niet gekend, zoals bijvoorbeeld gezinnen die de middelen niet hebben om hun stookolietank te vullen. Over gezinnen die ter vervanging andere en vaak gevaarlijke verwarmingstoestellen gebruiken, bestaan eveneens weinig cijfers.

De goedkoopste energie is deze die je niet verbruikt. Maar de lage inkomens halen geen voordeel uit energiebesparende maatregelen.

hebben om hun kaart te herladen, sluiten als het ware zichzelf af. Zij worden evenwel niet opgenomen in de jaarlijkse statistieken over het aantal afsluitingen. In het Verslag 2007 wordt ook gevraagd om geen kosten meer te verbinden aan het opladen van de budgetmeterkaart. De deelnemers aan het overleg vragen zich af waarom het bestaande Proton-systeem niet kan gebruikt worden om de oplading mogelijk te maken op zo veel mogelijk goed bereikbare plaatsen.

Warme winters?

Het verbod op afsluitingen tijdens de winter geldt zowel in het Waalse als het Vlaamse Gewest. Hebben alle gezinnen dan toegang tot energie tijdens de winter? Dat is zeker niet het geval! Mensen die voor de winter zijn afgesloten, worden immers niet opnieuw aangesloten om de winter door te komen. Sommige zaken worden in feite gemaskeerd door sociale maatregelen en een verborgen probleem blijft een onbehandeld probleem.

Veel mensen die nochtans correct werden opgeroepen, komen helemaal niet naar de zitting van de Lokale Adviescommissie (LAC). Sommigen begrijpen niet wat hen daar te wachten staat. Anderen denken dat ze al op voorhand "veroordeeld" zijn. In hun afwezigheid kan dan tot afsluiting worden overgegaan. Om dergelijke situaties te vermijden en om te proberen een oplossing voor de financiële problemen te vinden, zouden de mensen die zijn uitgenodigd voor het LAC, eerst een sociaal en informatief bezoek moeten krijgen over deze zitting. Als dat bezoek er niet is geweest en als de opgeroepen persoon zich niet op de zitting meldt, dan zou een beslissing tot afsluiting onmogelijk moeten zijn. De betrokkene zou opnieuw moeten worden opgeroepen nadat hij of zij een sociaal en informatief bezoek heeft gehad.

Dure mazout

De doelgroep van het sociaal stookoliefonds werd recent verruimd door een beslissing van de federale regering. Het

Hoofdrol voor de OCMW's

Tijdens de gesprekken van de overleggroep in het Steunpunt werd de centrale rol van de OCMW's sterk benadrukt. Zowel de federale overheid als de gewesten hebben aan de OCMW's verschillende opdrachten en interventiemogelijkheden toevertrouwd in de strijd tegen energiearmoede. Maar ondanks de expertise die deze materie vraagt, beschikken slechts enkele OCMW's over gespecialiseerd personeel voor energieproblemen.

De federale en gewestelijke overheden zouden de oprichting van gespecialiseerde energiediensten verder moeten stimuleren en financieel ondersteunen. Zo kunnen alle interventiemogelijkheden optimaal benut worden door OCMW's. Om een grote verscheidenheid in de behandeling van huishoudens door OCMW's te vermijden, en dus het gevoel van een arbitraire behandeling, zouden de publieke overheden de OCMW's moeten stimuleren om samen na te denken over de harmonisatie van hun praktijken.

Spaarzaam

De beste manier om de energiefactuur te drukken, is ongetwijfeld het verbruik zelf terug te dringen. De goedkoopste energie is nu eenmaal deze die je niet verbruikt.

© DWB

Steeds meer informatiecampagnes pleiten voor rationeel energiegebruik. Maar het effect op de factuur van dergelijke initiatieven blijft vaak marginaal als de staat van de woning of de toestellen fel te wensen overlaat. Zoals de zaken er nu voor staan, bereiken de maatregelen voor betere energieprestaties de gezinnen met lage inkomens niet of bijna niet. En laat het nu net die gezinnen zijn die wonen in vochtige, slecht geïsoleerde woningen.

De federale steun neemt vooral de vorm aan van fiscale aftrek. Het is geweten dat gezinnen met lage inkomens amper of geen belastingen betalen. Zij halen dan ook geen voordeel uit deze maatregelen. Er wordt dan ook voor gepleit voor een gelijkwaardige financiële ondersteuning. De Vlaamse minister van Leefmilieu voorziet nu een premie als compensatie voor de misgelopen belastingsaftrek en in de mogelijkheid van een lening voor energiebesparende werken. Beide maatregelen dienen na verloop van tijd geëvalueerd te worden. Bereiken zij ook mensen in armoede?

Daarnaast is er het "Fonds ter reductie van de globale energiekost", dat aan particulieren goedkope leningen voor energiebesparende investeringen aanbiedt. Deze leningen worden maandelijks terugbetaald met de winst op de energiefactuur. Dat fonds bestaat al enige tijd, maar het krijgt

niet in alle gemeenten voet aan de grond. De werking van dit fonds moet worden geëvalueerd en geoptimaliseerd. Alle gezinnen die aanspraak maken op deze steun, moeten er kunnen van genieten, zonder discriminatie op basis van de gemeente waar je toevallig woont.

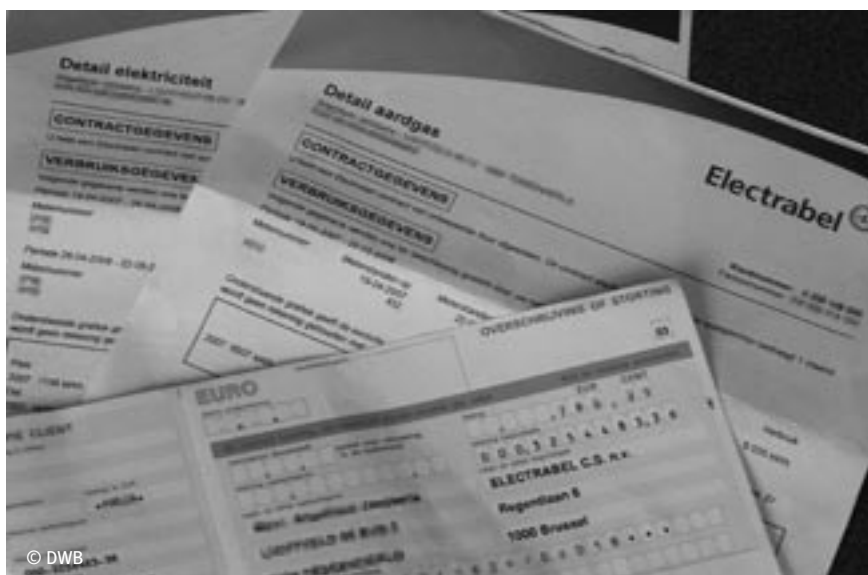
Kwetsbare gezinnen zijn vaak huurders. Eigenaars van private huurwoningen investeren niet altijd in een betere energieprestatie van hun eigendom. Ze hebben daar immers geen rechtstreeks belang bij. De deelnemers aan het overleg vragen om instrumenten in het leven te roepen, die de eigenaars daar wel toe aansporen. Wel moet worden opgelet dat de toename van de huurprijs na uitvoering van de werkzaamheden niet hoger is dan het bedrag dat de huurder uitspaart dankzij de investering van de eigenaar. Daarnaast wordt in het Verslag 2007 gevraagd ook de sociale huisvestingsmaatschappijen aan te zetten tot investeringen voor betere energieprestaties. De sociale huisvestingsmaatschappijen zouden daar een voorbeeldfunctie kunnen vervullen.

Energie: een basisrecht

Tenslotte willen we het Verslag 2007 zelf citeren, waar het gaat om de vraag naar een effectief recht op energie:

"De toegang tot energie als zijnde een basisbehoefte in onze moderne samenleving, moet worden erkend als een essentieel recht voor iedereen. Het moet in die hoedanigheid dan ook worden opgenomen in de Grondwet als een afzonderlijk recht of via het grondwettelijk recht op behoorlijke huisvesting. In het laatste geval moeten de gewestelijke huisvestingscodes in die zin worden aangepast. Eisen stellen inzake elektrische of gasinstallaties volstaan niet. De voorzieningen moeten minimaal garanderen dat mensen kunnen verwarmen, verlichten en koken. Om dit recht te concretiseren, moeten de Federale Staat en de gewesten, elk voor hun bevoegdheden, eenieder een effectief recht op energie tegen redelijke prijzen en een minimale hoeveelheid energie garanderen." ■

De teksten van het Verslag 2007 zijn te vinden op de site van het Steunpunt: www.armoedebestrijding.be. Deze publicatie kan je ook bestellen bij de Infoshop Kanselarij Eerste Minister (tel.: 02-514.08.00; e-mail: shop@belgium.fgov.be). De kostprijs bedraagt € 7 + € 2,73 verzendingskosten.

© DWB